

• Впровадження сучасних технологій, таких як сонячна теплова енергія чи геотермальна енергія, внаслідок свого екологічного та економічного потенціалу, сприяють підвищенню сталості та зменшенню енергозалежності.

Таким чином, ефективне управління використанням теплової енергії в харчовій промисловості вимагає комплексного підходу, планування та постійного впровадження інноваційних рішень для досягнення оптимального балансу між економічними та екологічними аспектами виробництва.

Список використаних джерел

1. Бевз В.В. Розвиток механізму енергозбереження на підприємствах харчової промисловості URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1309/3/r1azvitie.pdf> (дата звернення: 9.12.2023)
2. EBRD Керівництво по екологічних і соціальних питаннях URL: <https://www.ebrd.com/downloads/policies/environmental>
3. Климчук О.В. Пріоритети розвитку енергетичної політики в світі та Україні. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Серія: Економічні науки, № 1 (56). 2019. С. 123-128.
4. Онищенко Я.Д., Замулко А.І. Системний підхід в енергетичному менеджменті як аналітичний засіб для оцінювання енергоємних процесів на підприємствах харчової промисловості України *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2020. Т. 26. № 2. С. 131-13
5. Підвищення ефективності паровикористання на підприємствах харчової промисловості URL: <https://patriot-nrg.com/content/pidvyshchennya-efektyvnosti-parovykorystannya-na-pidpryyemstvah-harchovoyi-promyslovosti>

Швед В.В., кандидат економічних наук,
професор кафедри бізнесу та права
Вінницький інститут Університету «Україна»
ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-5497-0975>
Щур І.М., магістр 2-го року підготовки,
спеціальності «Менеджмент»
Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2023-28-5>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

Анотація. Стаття розглядає актуальне питання оцінки ефективності діяльності

підприємств у контексті швидких змін ринкового середовища та технологічної еволюції. Підкреслюється, що ефективність бізнесу охоплює не тільки фінансові результати, а й адаптивність до змін, інноваційність, стійкість до криз та екологічну відповідальність. У статті визначається необхідність комплексних підходів до оцінки ефективності, що інтегрують широкий спектр показників, від фінансових коефіцієнтів до соціальної відповідальності та інноваційної активності. Аналізуються методики оцінки ефективності, від традиційних фінансових метрик до сучасних підходів, що включають оцінку задоволеності клієнтів та ринкові індикатори конкурентоспроможності. Особлива увага приділяється потребі оцінки не тільки поточної діяльності, а й прогнозування майбутніх тенденцій та адаптації стратегічного розвитку підприємства до них.

Ключові слова: оцінка, ефективність, підприємство, ресурси, аналіз, прибуток, рентабельність.

Abstract. The article addresses the topical issue of assessing the efficiency of enterprises in the context of rapid changes in the market environment and technological evolution. It is emphasized that business efficiency covers not only financial results, but also adaptability to change, innovation, crisis resilience and environmental responsibility. The article identifies the need for comprehensive approaches to efficiency assessment that integrate a wide range of indicators, from financial ratios to social responsibility and innovation. The article analyzes the methods of performance evaluation, from traditional financial metrics to modern approaches, including customer satisfaction and market indicators of competitiveness. Particular attention is paid to the need to assess not only current activities, but also to predict future trends and adapt the strategic development of the enterprise to them.

Key words: assessment, efficiency, enterprise, resources, analysis, profit, profitability.

Постановка проблеми. В умовах стрімких змін ринкового середовища та постійної еволюції технологій, оцінка ефективності діяльності підприємств набуває особливої актуальності. Ефективність бізнесу визначається не лише фінансовими результатами, а й здатністю адаптуватися до змін, інноваційністю, стійкістю до кризових явищ та впровадженням екологічних стандартів.

Сучасні умови вимагають від підприємств гнучкості, оперативності у прийнятті рішень та вміння працювати в умовах невизначеності. Тому важливо розробити комплексні підходи до оцінки ефективності, які б враховували широкий спектр показників: від традиційних фінансових коефіцієнтів до індексів задоволеності клієнтів, рівня інноваційної активності та соціальної відповідальності.

Проблема оцінки ефективності пов'язана з необхідністю інтеграції внутрішніх процесів підприємства та їх взаємодії з зовнішнім середовищем. Це вимагає від менеджменту високого рівня компетентності та розуміння сучасних трендів бізнесу.

Вирішення цієї проблеми передбачає розробку ефективних методик та

інструментів оцінки, які дозволяють підприємствам не лише вимірювати поточні результати, а й прогнозувати майбутні тенденції, адаптуватися до них та відповідно коригувати стратегічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань ефективності діяльності підприємств присвячено роботи таких авторів, як: Р.С. Каплан, Д.П. Нортон, О.Г. Богданович, М.І. Небава, В.В. Кулішов, Е. Нілі, А.В. Шегда та інших.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розгляд та аналіз методологічної сутності та підходів до оцінювання ефективності роботи підприємств і використання їхніх ресурсів.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжній практиці ефективність господарювання часто називають продуктивністю діяльності підприємства. Продуктивність – це ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) для виробництва товарів і послуг. Ефективність (продуктивність) характеризується необхідністю досягнення мети виробничо-господарської діяльності з найменшими витратами. У макроекономічному масштабі ефективність виробництва визначається зростанням продуктивності суспільної праці. Цей критерій можна виміряти за допомогою системи показників економічної ефективності виробництва.

Результат діяльності підприємства можна оцінити за допомогою різних показників. Вони поділяються на абсолютні та відносні. Абсолютні показники вимірюють результат діяльності безпосередньо, наприклад, прибуток. Відносні показники вимірюють результат діяльності в порівнянні з витратами або іншими показниками, наприклад, рентабельність. Прибуток та рентабельність часто відносять до узагальнюючих показників.

Прибуток – це абсолютний показник, який вимірює результат діяльності підприємства, але не враховує використані ресурси. Тому для повної оцінки ефективності діяльності підприємства необхідно використовувати відносний показник – рентабельність. Відносні показники мають перевагу перед абсолютними тим, що вони не перебувають під впливом інфляції. Це пов'язано з тим, що вони виражаються у відносних величинах, а не в абсолютних.

Економічний зміст рентабельності полягає в тому, що вона характеризує прибуток, який отримується з кожної гривні вкладених коштів. Рівень рентабельності залежить від багатьох факторів, зокрема, від величини прибутку, товарної продукції, витрат виробництва, величини основних виробничих фондів і нормованих обігових засобів.

Оцінка ефективності діяльності підприємства повинна враховувати всі аспекти діяльності підприємства, як фінансові, так і нефінансові. Крім економічної ефективності, все частіше розглядається також соціальна та інституціональна ефективність.

Існує кілька методів для оцінювання загальної ефективності діяльності підприємства:

- Метод розрахунку середньоарифметичної величини з приватних показників, виражених у відносній формі.
- Метод бальної оцінки, який полягає в оцінці приростів показників за певною шкалою. Кожному показнику присвоюється свій вагомий бал.
- Метод сум, який полягає в підсумуванні приростів індексів продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалівіддачі.
- Метод суми місць, який полягає в підсумуванні місць, які підприємство отримало за різними показниками. Підприємство з найменшою сумою місць отримує перше місце в рейтингу.
- Метод відстаней, який полягає в оцінці об'єктів аналізу на основі відстаней між ними.

Дані методики мають ряд певних недоліків, а саме слабка економічна обґрунтованість, оскільки узагальнюючі показники на їхній основі не мають економічної сутності. Однак вони часто використовуються для порівняльної комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Оцінювання ефективності діяльності підприємства здійснюється за допомогою ринкових індикаторів, які відображають його конкурентні переваги. Це включає аналіз частки продукції компанії на ринку, ризики виникнення конкуруючих товарів, а також здатність продукції конкурувати з товарами інших виробників. Проте, в цій системі оцінювання часто ігнорується важливість вимірювання рівня задоволення споживацьких потреб, хоча цей аспект є ключовим. Адже головна мета підприємницької діяльності полягає у забезпеченні прибутку шляхом максимального врахування попиту споживачів, мінімізації витрат, забезпечення високої якості продукції та швидкості її доставки. Іншими словами, існуючі методики часто не враховують, як зростання задоволення попиту впливає на підвищення ефективності підприємства.

Зрозуміло, що у конкурентному ринковому середовищі підприємствам необхідно постійно вдосконалювати свою діяльність, щоб залишатися конкурентоспроможними. Для цього підприємства можуть використовувати такі шляхи отримання конкурентних переваг:

- Підвищення ефективності власної діяльності. Цей шлях є найбільш ефективним, оскільки не вимагає значних зусиль і витрат. Підприємства можуть підвищити ефективність своєї діяльності шляхом удосконалення технологій, організації виробництва, управління тощо.
- Послаблення конкурентів. Цей шлях є більш складним і ризикованим. Підприємства можуть послаблювати конкурентів шляхом зниження цін, підвищення якості продукції, реклами тощо.
- Зміна ринкового середовища. Цей шлях є найбільш складним і малоімовірним. Підприємства можуть намагатися змінити ринкове середовище шляхом впливу на державну політику, створення нових ринків тощо.

Оскільки реалізація останніх двох напрямків потребує значних зусиль,

основним засобом отримання конкурентних переваг залишається підвищення ефективності власної діяльності.

Відомо, що для оцінки ефективності діяльності підприємства використовують два підходи: грошовий і ресурсний. Грошовий підхід базується на оцінці витрат і результатів у грошовому вираженні. Витрати визначаються як відплив грошових коштів, а результати - як надходження грошових коштів. Ресурсний підхід базується на оцінці витрат і результатів у натуральному вираженні. Витрати визначаються як обсяг витрачених ресурсів, а результати - як обсяг виготовленої продукції.

Основна відмінність між грошовим і ресурсним підходом полягає в моменті часу, до якого зараховують витрати і результати. За грошового підходу витрати зараховуються в момент оплати, а результати – в момент надходження грошових коштів. За ресурсного підходу витрати зараховуються в момент їх здійснення, а результати - в момент виробництва. Грошовий підхід більш важливий для оцінки фінансового стану підприємства, оскільки він дозволяє визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої грошові кошти. Однак він не враховує різницю в часі між отриманням ресурсу та його оплатою. Ресурсний підхід більш важливий для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства, оскільки він дозволяє визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси. Однак він не враховує фінансового стану підприємства.

Відомо, що існують два основних методи оцінювання ефективності:

- прості (статичні);
- динамічні (методи дисконтування).

До статичних методів оцінювання ефективності належать розрахунок звичайного терміну окупності капіталовкладень і простої норми прибутку.

1. Звичайний термін окупності ($T_{ок}$), роки – це розрахунковий період відшкодування капіталовкладень (інвестицій) за рахунок прибутку:

$$T_{ок} = \frac{СК}{P_p}, \quad (1)$$

де СК – капітальні вкладення; P_p – прибуток від експлуатаційної діяльності.

2. Проста норма прибутку (рентабельність капіталу)

$$P_n = \frac{P_p}{СК} * 100\%, \quad (2)$$

показує ту частину капіталовкладень, що повертається інвестору у вигляді прибутку за один інтервал планування. На попередній стадії, порівнюючи розрахункову норму прибутку та мінімальний або середній рівень прибутковості, інвестор може дійти висновку про доцільність подальшого аналізу розглядуваного варіанта проекту.

Динамічні методи оцінювання ефективності більш точні і широко розповсюджені у світовій практиці. Вони засновані на методах дисконтування і базуються на цілому ряді принципів.

1. Оцінювання відшкодування інвестиційного капіталу за рахунок чистого грошового потоку (надходжень у вигляді сум чистого доходу або прибутку, економії

собівартості), а також суми амортизаційних відрахувань.

2. Дисконтування (приведення до теперішньої вартості) як інвестиційного капіталу, так і сум грошового потоку.

3. Вибір диференційованої ставки відсотка (дисконтної ставки) у процесі дисконтування грошового потоку.

4. Варіація значень використовуваної ставки відсотка для дисконтування залежно від цілей оцінювання.

За ставку відсотка для дисконтування можна прийняти середню депозитну або кредитну ставку, ставку позичкового відсотка; індивідуальну норму прибутковості (рентабельності) капіталовкладень з урахуванням рівня інфляції, рівня ризику і ліквідності; альтернативну норму прибутковості капіталовкладень або поточної експлуатаційної діяльності.

Процес оцінювання ефективності капіталовкладень має три етапи.

Перший етап – розрахунок обсягу капіталовкладень і суми майбутніх грошових надходжень (потоків).

Другий етап – дисконтування. Очікувані грошові надходження приводяться до теперішньої вартості шляхом множення на ставку дисконту.

Третій етап – оцінювання ефективності. Порівнюючи теперішню вартість дисконтованих очікуваних грошових надходжень і витрат, оцінюють ефективність капіталовкладень. Якщо дисконтована вартість надходжень (приплив) вище, ніж витрати (відтік), то проект приймають до реалізації, в іншому випадку відхиляють.

Можна зробити висновок, що всі вищезрозглянуті методи оцінки ефективності діяльності підприємства мають певні недоліки, тому потрібно використовувати багато підходів для визначення повноти оцінки ефективності діяльності.

Висновки. Отже, ефективність діяльності підприємства – це сукупність показників, які характеризують кінцеві результати використання ресурсів за певний період часу. Тому успішна реалізація стратегії розвитку підприємства залежить від того, наскільки ефективно воно використовує свої ресурси для забезпечення максимально можливого результату на кожен одиницю затрачених ресурсів.

З даних досліджень зрозуміло, що існує ряд методів та підходів для оцінки ефективності діяльності підприємства, але кожен з них не здатен в повній мірі провести оцінку ефективності, так як має певні недоліки. Тому для оцінки певних критеріїв потрібно використовувати багатопідходність для визначення повноти оцінки ефективності діяльності.

Список використаних джерел

1. Кулішов В.В. Мікроекономіка: навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006». 2019. 332 с.

2. Нілі Е., Адамс К., Кеннерлі М. Призма ефективності. Карта збалансованих показників для вимірювання успіху в бізнесі. Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2013. 400 с.

3. Полозова Т.В. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-

середовища: колективна монографія. Харків : ХНУРЕ, 2020. 448 с.

4. Роскладка Н.О., Роскладка А.А., Пушкарьова А.В. Система моніторингу ключових показників ефективності діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. С. 35-38.

5. Савицька О.М., Салабай В.О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. С. 46-49.

6. Сотник А.А. Організація комплексного дослідження ефективності господарської діяльності підприємства. *Економіка управління та адміністрування*. 2020. № 2 (92). С. 63-68.

7. Турчіна С.Г., Дашутіна Л.О. Управління ефективністю діяльності підприємств малого бізнесу. *Економіка та управління підприємствами*. 2021. Вип. 53. С. 91-97.

8. Швед В.В., Парчевська Т.А. Сутність методів управління як основа ефективного управління підприємством. *Подільський науковий вісник*. № 3(23) - 4(24). 2022. С. 112-117

9. Швед В.В., Наумов Д.І., Гурочкіна В.В. та ін. Освіта та підприємництво: точки дотику: колект. монографія. Вінниця: Ніланд-ЛТД, 2021. 223 с.

Viktoriiia Hurochkina,
Doctor of Economics, Professor,
State Tax University, Ukraine
University of Zielona Gora, Poland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-0189>

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2023-28-6>

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY DURING THE WAR AND POST-WAR PERIOD

Abstract. The article provides the position of Ukraine in international ratings of innovative development, indicates a complex of innovations during the war period, which today remain a decisive driver of national defense and further development of the country's economy. The main drivers of innovative development in the history of mankind, during the war and post-war period are indicated.

It is noted that innovations are a key factor in the economic development of countries, which contribute to the growth of macroeconomic indicators of the development of countries and the world economy as a whole. It was today that Ukraine showed the strength of its innovative potential and international faith in a peaceful society. The article provides examples in studies of the innovative development of countries that influenced the development of specific world economies and their opportunities for growth and